

BALADA O TROBENTI IN OBLAKU

Ciril Kosmač

(Nadaljevanje)

V

Peter Majcen je obstal nad vinogradi, na vrhu desnega pobočja Tihega dola. Trobenta je spet zadonela, a čeprav je bil še zmeraj isti otožni narodni napev, je donela nekam slovesno, kakor bi mu ukazovala, naj obstane in se zamakne v čudovito pokrajino, ki se zdaj odpira pred njim. In pokrajina ga je res tako prevzela, da je pozabil na vse.

»Na, tukaj je spet Tihi dol!« je glasno rekel. »In zdaj je na dlani, kakor pravimo. In kako lepa, kako mehka dlan! In kako tiha!...«

Zvok trobente se je prelival v valovih — kakor zastor, ki se odgrinja — in se je počasi izgubljal na levo in na desno stran, v mir in v tišino.

Peter Majcen se je zravnal in tako globoko zajel zrak, kakor bi hotel vsrkniti vso zeleno lepoto zemlje in vso modro lepoto neba, a tudi ves mir in vso tišino. Začutil je, kako so njegova pljuča razširila krila in zaplala in kako se je takoj nato v srečju oglasilo polno utripanje dragocenega trenutka, trenutka ugodja, trenutka sreče, trenutka tiste prave sreče, ki ji je primešana grenka kaplja, zakaj srce, posebno zrelo moško srce, je največkrat take volje, da če že seže po sladki pijači, potem seže po tisti, ki je močna in ki tudi malce pogreni.

»Mar ni lepo!« je vzkliknil Peter Majcen in razširil roke, kakor bi hotel vso dolino zajeti v objem. »Lepo je! Res je lepo!... In tukaj nekje, nemara prav pod tem vinogradom, bo tista prijazna, samotna bela zidanica, ki je podobna črnolasemu in črnookemu dekletu z mlečnobelimi lici. Glej, skoraj bi bil pozabil nanjo! In vendar sem prej rekel tistim trem košatim vrbam ob potoku, da se bom nazaj grede spustil k njej. In spustil se bom in se bom tudi sam zleknil v mehko travo! A zdaj bom še malce posedel tukaj, da si zviška napasem oči. Temnikar bo že počakal. In naposled bo celo koristno, če se navžijem te nove, mehke dolensjske pokrajine, da bo v meni jasneje zaživela ostro rezana tolminska dežela.«

Spustil se je na tla, a ker se je bal, da ga bo premagala stara slabost, to se pravi, da se bo nehote in nevede zleknil vznak ter se brezplodno zasanjaril, je rajši spet vstal, stopil h hrastovemu parobku in sedel nanj. Prižgal si je cigareto in se zamaknil v dolino.

»Tako!... In zdaj pogledjmo, kaj je pred mano! Tam na dnu je travnik, tista neizmerna ravna postelja, pregrnjena s puhasto odejo zelene otave. Ob njem se vijuga potok. Močvirna trava je zdaj še bolj zelena, voda pa je skoraj črna... In ob potoku še zmeraj gredo tiste tri vrbe, tri tetke, tri košate babnice. Res niso daleč prišle. Ko se bom potem spustil v dolino, bom kar vse tri lepo po vrsti mahnil s palico po zadnji plati. Nikamor se niso premaknile. Niti do tolmuna ne.«

Nagnil je glavo na rame in uprl pogled v košati gaber pri tolmunu.

»Sicer pa, kdo ve, nemara se niti ne upajo tja. Gaber je videti ne navadno resen, otožen, mrk. Nepremično strmi predse v prozorno gladino svojega tolmuna. Kajpak, tolmun je njegov. To je njegovo oko, veliko, globoko, jasno zeleno oko... Kaj vse je videlo tisto oko!... In kje je zdaj tisto, kar je videlo?... V gabru?... Seveda, v gabru je! Vsak njegov list je odsev žive podobe, ki se je nekoč odzrcalila v tolmunu... O, saj saj! Ko je mlada perica oprala in razgrnila bele rjuhe po zeleni travi, se je slekla, da bi se okopala, gaber pa je prav tisti trenutek, ko je za hip obstala na robu tolmuna, preden je zabredla vanj, skrivaj posnel z vodne gladine njeno podobo ter jo zvil in skrnil v svoj trdi list... Kdo ve, koliko lepih podob hrani v svoji gosti, temni krošnji!... In kadar je sam, posebno proti jeseni, ki naznanja samoto in zimsko spanje — nemara zadnje spanje, saj gaber že čuti v skopem, pojemajočem soku, da so stare korenine utrujene — takrat počasi spušča list za listom v tolmun, ki pa ni več njegovo oko, temveč je samo zrcalo, ki mu ga drži spomin. In vsak list se razgrne po vodni gladini, podoba še enkrat oživi, nato pa z rahlim drhtenjem odteče za vselej, kakor pod biserno meglico globokega vzdihaja izgine v zrcalu vsaka podoba... Da, tako stari gaber prešteva dneve, ki so se natekli in odtekli...«

Peter Majcen se je grenko nasmehnil in si počasi prikimal:

»Da, dragi moj gaber, čas je dolg in siv, samo trenutki so zlati!... In ker so zlati, jih napravimo lahkomišlno, kakor napravimo zlatnik, če nam pade v roke... Je že tako, da nismo vajeni ravnati ne z zlatom ne s srečo!...«

Spustil je ogorek cigarete na tla in ga z okovano peto potisnil v zemljo.

»Zlata mi res ni mar! A sreče?... Hm, kaj pa je pravzaprav sreča?... To so svetli, dragoceni, a redki trenutki, ki jih življenje kakor bisere niza na sivo nit naše vsakdanjosti. Dragoceni so zato, ker so redki, in svetli so zato, ker jih nenehno preganja neminljiva senca minljivosti... Hm?... Po tej pameti bi moral zdaj vzklikniti: — O vsemogočna siva minljivost, ki s svojo sivino predeš sivo nit mojega življenja, hvala ti, ker s svojim

bičem daješ trenutkom sreče polet, hvala ti, ker jim daješ tisto vseprešinjajočo, opojno moč, da se mi od vriska srca zašibi telo in da se mi na licu lahko srečata solza in smeh! Brez tebe srečni trenutki ne bi dozoreli v bisere! — Čudna pamet! ... Sicer pa, mar se ne da živeti tudi brez biserov? ... Seveda se da! Kadar ti bridkost zavozla grlo, napravi še sam voz na niti svojega življenja in si reci s prepričanjem: — V tem vozlu se skriva dragocen biser! — In se skriva! Toda ...»

Zamahnil je z roko in si nato pobrisal z obraza vdano zagrenjenost.

»Dovolj! Pustimo srečo sreči! Svet, ki je zdaj pred mano, je tudi zlat trenutek. In ukvarjam se z njim. Glej, tam izpod gabrove sence se belí perilnik. Belí se kakor bela račka, kakor bel galeb, kakor bel labod. Tako daleč je, daleč tam na dnu, a kako je svetel in živ! Prav res je živ! Ali ni čudno, kako so včasih v naravi, kadar ni blizu človeka ali živali, mrtvi predmeti nenavadno živi? In kako živi in skladni so tudi odnosi med njimi! Verjetno se zdaj ne bi preveč začudil, če bi se tisti perilnik postavil pokonci, če bi ga gaber pahnil v tolmun in če bi ga tolmun objel in zazibal ...»

Peter Majcen je zmajal z glavo in se nasmehnil.

»O, marsikdo bi se mi smejal zaradi te misli. Toda mene ni sram. Kaj še! Glej, to je bil spet dragoceni trenutek, zato mi je žal za vse tiste, ki niso deležni podobnih misli in podobnih občutkov ... Da, vse je živo! Tudi kolovoz je živ. In vseč mi je. Tako je preprost in tako odmerjen, da se z gabrom in potokom, z vrbbami in z otavo in z vsemi drugimi stvarmi skladno rima v pesem te doline ... In tam v pobočju stoji hrast. Tudi ta mi je vseč. No, kolovoz je bel, v lepih vijugah objema pobočje, skratka, lirična vrstica. Hrast pa je visok in resen kakor globoka misel, ki daje pesmi težo in moč ... In nad hrastom je njiva cvetoče ajde. Ta je spet lirična. Lepo je zaokrožena in mehkorožnata kakor topla dekliška pesem ...»

Nasmehnil se je in glasno rekel:

»Njiva cvetoče ajde je kakor dekliška pesem! ... Lepa prispodoba!« je prikimal. »In kadar po njej brenči na tisoče čebel, se taka njiva res ziblje in poje, kakor bi v pobočju vznak ležalo dekle v belem, gledalo v modro nebo in zveneče mrmralo svojo pesem brez besed ... Na, spet živa stvar! ... A pojdimo naprej! Nad njo — Saj, saj, kakor sem že v dolini uganil, ko je kolovoz zavil navkreber! — nad njivo je precejšnja polica. In na polici je kmetija. Med starim sadnim drevjem stoji lepa hiša, krita z rdečo opeko. Streha je videti nova. In tudi je nova, saj se svetla opečnata barva preliva v soncu kakor plamen ...»

Spet se je nasmehnil in spet je glasno rekel:

»Rdeča streha se v soncu kakor plamen preлива med zelenim drevjem! ... Hm? To je sicer nekoliko nenavadna, a vendar kar lepa prispodoba, živa in —«

Stavka ni izgovoril do konca, ker se je nenadoma zdrznil. Globoko se je zresnil, priostril pogled in se zamaknil v hišo.

»Da, to je nemara zdaj lepa in živa prispodoba, nekoč pa je bila to živa in strašna resnica. Hiša je res zgorela. Židovi so še zdaj okajeni ... Verjetno so jo požgali med vojno. Seveda, med vojno so jo požgali. Nič nenavadnega, koliko hiš so požgali! Tudi Temnik so požgali! —«

Spet se je zdrznil in začudeno odprl oči.

»Kaj?! Ali so Temnik res požgali?«

Zamislil se je in nato odkimal.

»Ne vem ... Sicer pa mi to vprašanje niti na misel ni prišlo. In tako je tudi prav! Moja novela se konča s Temnikarjevo smrtjo. In to je sploh samo zgodba o Temnikarju, in to celo samo zgodba njegovega zadnjega dne: od predjutranje ure, ko se je zbudil s tistim čudnim kamnom v drobu, do sončnega zahoda, ko je prestreljen izdihnil v Robeh.«

»Res je, toda —«

»Nič toda!« se je hitro uprl Peter Majcen, ker je že začutil, da se v njem drami tista neznana sila, ki ustvarja. »Če bi pisal tudi o posledicah Temnikarjevega dejanja, bi podrl zgradbo novele, ki je zdaj preprosta, toda zaključena celota. Vse, kar se je po njegovi smrti zgodilo v Temniku, ne sodi več v ta okvir!«

A bilo je vse zaman. Tista neznana sila ni poslušala oblikovnih ugovorov njegove pameti, temveč se je pripravljala na nov izbruh. On pa se je še upiral, ker se je prav nagnosko bal, da se mu bo novela razrasla in potem razpadla na kose, kar se mu je zgodilo že večkrat.

»Ne, ne! To ne sodi več v ta okvir!« je odkimaval. Hkrati pa je čutil, kako mu srce hitreje utriplje, kako je bolj in bolj težak, kako ga že prevzema znana opojnost snovanja.

In se je vdal.

»To je res,« je priznal. »Res pa je tudi, da so Temnik lahko požgali.«

»Seveda so ga požgali!« se je oglasilo v njem. In že isti hip je bila to resnica, živa in neizpodbitna resnica. »Ko so v Robeh našli pobite belogardiste in mrtvega Temnikarja —«

»Ali so ga našli?«

»To je vendar jasno! Ker se Lužnikov Martin in njegovi vojščaki niso vrnili s svojega betlehemskega pohoda do polnočnice in ker se tudi na božični dan še niso prikazali, je Zaplatarjev Venc —«

»Kaj? Prekleta strešnica?«

»Saj res! Rekli so mu tudi Prekleta strešnica, ker je imel ti dve besedi zmeraj na jeziku. In bil je tudi dolgin in pol, da bi lahko gledal po strehah. Včasih se je Temnikarjevi Justini ponujal za moža, med vojno pa je bil v postojanki tolmač in nekakšen vodnik, ker je poznal vse kozje steze. On je na Štefanovo zbobnal vso sodrgo, da so šli iskat Martina in njegove štiri vojščake.«

»In potem?«

»In potem so se znesli nad Temnikom. Vse so pokončali. In Temnikarica —«

»Ne, ne!« se je Peter Majcen uprl še nedomišljeni resnici. »To ni mogoče!«

»Tudi če ni mogoče, je res, da se je stara, sitna in revsasta Marjana držala kakor mož!«

»Ne! To je nerazumljivo!«

»Nerazumljivo? Kaj vse je bilo v tej vojni nerazumljivo!... A je že tako, da človek niti sam ne ve, kaj se skriva v njem. Večkrat šele pritisk najhujše preizkušnje najde in odpre tisti njegov hram, ki so v njem zaklenjena dragocena spoznanja in neuničljive človeške sile. In to se je zgodilo tudi Temnikarici... O, če bi jo bil Temnikar videl, bi ostrmel, zakaj še v sanjah ne bi pomislil, da se kaj takega skriva v tisti suhi preslici, kakor ji je bil večkrat rekel. Ko so jo postavili pred puške... ne, ne, že prej... kakor hitro jih je zagledala —«

In že jih je zagledal tudi Peter Majcen.

Vlekli so se v dolgi vrsti po zasneženem polju, kakor bi se črna kača počasi zvijala po belem pesku. Mrzlo zimsko sonce je nepremično viselo na mrzlem nebu in je z mrzlimi žarki mrzlo oblivalo mrzle čelade, ki so se mrzlo pobliskavale, kakor se v soncu mrzlo pobliskavajo mrzle maroge na mrzlem kačjem hrbtu.

Temnikarica je s skledo umazane vode stopila iz kuhinje na prižnico, kakor je bil Temnikar krstil zunanji hodnik na južni strani hiše, ker je žena rada postajala na njem ter mu s tiste višine pridigala in delila nauke, kako naj opravi to in ono. Zamahnila je s skledo, da bi vrgla vodo čez ograjo, pa je sredi zamaha okamenela. Voda ji je pljusnila na predpasnik, ona pa se je kakor uročena zastrmela v črno kačo, ki se je počasi in neslišno plazila proti hiši.

— Zdaj pa gredo! — je rekla. In to je rekla z nekim gluhim in čudno mirnim glasom, zakaj resnica je bila tako grozna, da groze že ni več občutila. — Zdaj pa gredo!... — je ponovila z istim gluhim in mirnim glasom, a z nekim čudnim, bridkim zadoščenjem v sebi, zakaj pričako-

vala jih je že dolgo. Pričakovala jih je bila že včeraj in pričakovala jih je oso preteklo noč, ki je bila neskončna. Obležala je bila na peči in kar oblečena, da bi bila pripravljena. Ura je uporno tekla, a se je komaj premikala, ker je zraven nje stal okameneli hudi čas in držal svojo težko roko na kazalcih. Tiktakala pa je nenavadno glasno in pri vsakem tiktaku je Temnikarici padla grenka kaplja v srce in tam okamenela, zakaj čutila je, kako se Temnik pri vsakem tiktaku zdrzne in kako se v kratkih sunkih nenehno odmika od nje in se pogreza. Nagonsko je slutila, da je že usodno sama in zapuščena, popolnoma odrezana od sveta. Ležala je oznak in jasno videla, kako se hiša stiska k strmemu pobočju kakor gnezdo k skali, pod njo pa je zasneženo polje, ki se v mesečini širi in širi kakor peščena puščava. In po tisti puščavi se počasi in neslišno plazi črna zver, ki bo razdejala to gnezdo in jih pokončala. Kadar je zunaj v mrazu hrstnila veja ali pa je v slemenu pod težo snega zastokal star les, je trznila, prisluhnila in si rekla:

»Že gredo! ...«

In zdaj so prihajali. Previdno je položila skledo na tla, se spet zravnila in si s koščeno roko zasenčila oči, ker se je bela poljana preveč bliščala.

— Kakih trideset jih bo! — je ugotovila. — In od vsake sodrge po nekaj, nemske bodo samo čelade.

Globoko v sebi, prav v drobu, je začutila, da bi morala takoj k sinu in hčeri, pa se ni niti premaknila. Stala je nepremično in gledala, kako je kača izginjala in izginila za obronkom Dolenje njive, kakor bi se počasi zarila v lesketajočo se belino. Temnikarica je uprla pogled na rob Gorenje njive in čakala, čakala...

— Dolgo jih ni! — si je rekla. In res jih ni bilo dolgo, ker je zraven nje stal okameneli hudi čas.

Naposled se je kača spet prikazala iz snega, zavila na desno in se potegnila po robu Gorenje njive. In tedaj je Temnikarica zagledala nosila.

— Nesejo ga! — jo je prešinilo. — Našli so ga! —

Sunkovito se je obrnila in stopila v kuhinjo. Pognala se je proti izbinim vratom, pa je nenadoma spet obstala.

— Saj je mrtev! — si je rekla. In tisti hip je spoznala, da je tudi sama že mrtva. Začutila je, kako pada z nje teža telesa, kako je bolj in bolj lahka in rahla, tako rahla, da se je s koleni pritisnila k ognjišču, ker se je bala, da se bo sesedla. Zaprla je oči, a je zaslišala tako hrumenje in začutila tako pogrezanje, da jih je takoj spet odprla. Zamaknila se je v koščene roke in pomigala s prsti, toda roke so se ji zazdele tuje, dva mrtva predmeta, nekakšno obrabljeno orodje. Sklenila jih je in jih trdo

stisnila, a tedaj se je spomnila, da si bolniki pred smrtjo radi ogledujejo svoje roke, zato jih je skrila pod predpasnik. Ozrla se je okrog sebe, nato pa se je zdrznila in znova zažibela.

— Justina! Tone! — jo je prešinilo. In spoznala je, da sta tudi ona dva že mrtva. Zaprla je oči in se za trenutek prepustila hrumenju in padanju, nato pa se je zbrala in je bila spet takšna, kakršna je bila že od tistega trenutka, ko je Jernej na sveti večer izginil za obronkom in je začutila, da se ne bo več vrnil: trdna in nema.

Zračnala se je in prav počasi stopila v izbo. Sin je sedel pri klopi. V desnici je držal zob, za grablje in ga ogledoval s priprtim očesom, z levico se je praskal po vratu. Z bridkostjo je razumela Jerneja in tudi njej je bilo žal, da Tone ni dedec, kakršen je bil on, ki bi se zdaj vzravnal in pograbil sekiro. Ozrla se je na peč, kjer je sedela Justina in klekljala. Njeni prsti so gibčno premetavali klinčke, ki so suho ropotali. Temnikarica se je srečala z njenim vdanim, vprašujočim pogledom, a ni niti trznila. Stopila je proti mizi in še enkrat oba objela s pogledom. Sklenila je, da bo najbolje, če ostaneta, kjer sta in da ju sploh ne vznemirja, toda materinski nagon je bil močnejši od njene volje, zato je kar udarilo iz nje:

— Bežita! Ne! Pojdita na svišli! V seno se skrijta! Hitro!

Tone je švignil kvišku kakor vzmet, Justina je počasi spustila klinčke iz rok.

— Ne! — se je premislila Temnikarica, ker se je spomnila, da je vse zaman, hkrati pa je začutila, da je že prepozno, tudi če ne bi bilo vse zaman. — Zdaj so že zavili proti Stari njiwi! — je pomislila na črno kačo.

— Kaj pa je? — je vprašala Justina in plašno utripala z vekami.

— Nič hudega ne bo! — je mirneje rekla mati. — Samo na vrh pojdita! V kamro! ... In tiho bodita!

— Ali so Nemci?

— Ne vem ... Pojdita na vrh! Nič hudega ne bo!

— In očeta še ni! — je zastokal Tone.

— Pojdita! — je ukazala mati. — Nič hudega ne bo! ...

Justina in Tone sta se premaknila, na pragu pa sta obstala in se ozrla.

— Pojdita! Pojdita! ... Nič hudega ne bo! — je ponovila in zaprla vrata za njima. Nato je obstala nepremično in zaprla oči. In spet je zaslislala tisto oglušujoče hrumenje in spet je začutila, kako se pogreza.

— Zdaj so že pri Skopičniku! — si je rekla in v mislih zagledala črno kačo, ki se plazi ob potoku. Odprla je oči in se vprašujoče ozrla okrog sebe. Zdelo se ji je, da mora takoj nekaj ukreniti, a ni vedela kaj.

Zamislila se je za hip, nato pa je vdano razširila roke in počasi stopila k peči.

— Tukaj jih bom počakala! — je sklenila in sedla v zapeček. Prekrižala je roke na kolenih in se zazrla v prazno. Za njenim hrbtom je ura tako glasno tiktakala, kakor bi s kladivom tolkla po okamenelem času.

— Dolgo jih ni! — je pomislila Temnikarica. Nato je spet zaprla oči ter se predala tistemu čudnemu hrumenju in pogrezanju.

Tako je sedela tudi na sveti večer, okamenela in nema, tako čudno stroga, da hči in sin dolgo nista odprla ust. Naposled jih je le odprla Justina.

»Dolgo ga ni!« je rekla.

»In ga nemara še dolgo ne bo!« se je nehote oglasilo iz Temnikarice.

»Kam je le neki šel?« je vprašal Tone.

»V grmovje! Saj veš!« je nekam trdo odgovorila. »Če bi bil njemu podoben, bi bil šel z njim,« je pomislila ter nato začela premišljevati, ali je bolje, ker mu ni podoben in je ostal pri njej, ali bi bilo bolje, če bi bil tudi on vzel sekiro in šel z Jernejem. Odločitev je bila pretežka, zato jo je odgnala.

Tone je sedel pri klopi in rezljal zobe za grablje. Rezljal jih je s tisto natančnostjo, ki je bila Temnikarju zoprna. In čudno, zdaj je bilo to zoprno tudi Temnikarici. Ozrla se je v hčer, ki je sedela v drugem zapečku in klekljala. Justina je vzdihnila in jo pogledala vdano kakor očca. Tisti pogled je Temnikarja večkrat zdrazil. In čudno, zdaj je to dražilo tudi Temnikarico. Pogledala je po sobi, nato se je ozrla v uro. Ura je škrtnila in počasi odbila osem udarcev. Temnikarica je stegnila roko, da bi potegnila uteži navzgor, pa se je zadela v nihalo in ura se je ustavila.

»Nemara pa je sploh šel?« se je prav takrat oglasila Justina.

Temnikarica se je zdrznila in uprla vanjo svoj pogled.

»Kam pa naj bi šel?« se je obrnil Tone.

»K partizanom,« je rekla Justina.

Temnikarica se je oddahnila in hitro pognala nihalo.

»K partizanom?« je zategnil Tone.

»Kam pa drugam?« je trdo pribila Temnikarica. »In zato zdaj molčita!«

In molčali so ves večer in ves božični dan. Temnikarico je večkrat prešinilo, da je nemara res odšel k partizanom, a že naslednji hip je to misel zabrgla, ker je nagonsko slutila, da ga ne bo več. In potem ji je srce zavpilo, da je sama kriva, ker ni bila še enkrat zakričala in ker ni planila za njim, ko je izginil za obronkom. Toda vse tiste obtožujoče krike srca je sproti dušila neka nerazumljiva, a velika sila, ki ji je brez besed

dopovedovala, da ni kriva, temveč da je ravnala prav, zakaj Jernej se je bil odločil in je moral ne svojo pot. In tedaj je zrasel pred njenimi očmi in bil je popolnoma drugačen. Spomnila se je, kako mu je bila ob slovesu rekla: »Nekam čuden si. Kakor da nisi več ti!«, in spomnila se je, kako ji je odgovoril: »Nemara štirideset let res nisem bil, a danes sem spet!« A kakšen je bil? Takšen, kakršen je bil v resnici in kakršnega ni poznala.

»Jernej!« ga je poklicala v mislih. In tedaj je začutila, kako se nekaj taja v njej in kako jo prevzema neka neznana toplina; bila mu je tako blizu, kakor še nikoli...

In tako blizu mu je bila tudi zdaj, ko ga je črna kača mrtvega vlekla proti hiši. Strmela je v njegovo leseno žlico, ki ga je ves čas čakala na mizi, in kar nenadoma ga je zagledala tako živo, da se je nehote spustila iz zapečka in ga tiho poklicala:

— Jernej!...

Tedaj je za njenim hrbtom škrtnilo v uri in ura je začela biti. Zdrznila se je. Zdaj se je spomnila, kaj je hotela opraviti, ko je bila spravila iz izbe sina in hčer. Počakala je, da je ura odbila tri udarce, nato je stopila k njej, stegnila koščeno roko in ustavila nihalo..

— Bog mu daj večni mir! — je rekla v tišino in se prav počasi pokrižala.

— Ti mu ga nisi dala! — je iz tišine odgovoril glas, in tisti glas je bil njen.

Zamajala se je, kakor bi ji počilo srce. Neizmerna bridkost, ki je bila zazidana v njem z njeno ljubeznijo vred, se ji je razlila po vsem telesu. In iz tiste bridkosti je zažarelo spoznanje, kako mu je grenila življenje in kako ga je s tem grenila sebi in tudi otrokoma.

— Saj sem ga imela rada! — je zastokala. — A nisem mogla drugače! Nisem mogla!...

— Nisi! — je priznal glas, ki je bil žalosten. — Nisi, čeprav bi bila rada...

— O rada! ... — je vzdihnila.

Naslonila se je na peč in zaprla oči. A samo za kratek hip, zakaj kar nenadoma je skozi razpoke njenega srca udarila vanjo tista nerazumljiva velika sila, ki ji je bila prej dopovedovala, da je Jernej moral na svojo pot. In čudno, kako čudno, zdaj je bila njegova pot jasna tudi njej. Začutila je, da mora na vsak način nekaj storiti.

— Ne, ne bom jih čakala tukaj! — si je odločno rekla. — In mar bi ga njegova prva tako čakala, če bi se vračal s take poti? Šla bi mu naproti. In tudi jaz mu grem naproti. In bom z njim! Saj je še čas...

Zravnila se je, si potisnila pramen sivih las za ruto in si pogladila predpasnik. Nato je hitro šla iz izbe, široko odprla večna vrata in stopila na prag. Naprej ni mogla. Prekrižala je roke na prsih in se zamaknila proti obronku, za katerim je bil pred dvema dnevoma izginil Jernej, in izza katerega se bo zdaj vrnil.

— O Jernej! ... — je vzdihnila.

In potem se je še enkrat spomnila, »kako čuden je bil«, ko je odhajal. Spomnila se je njegovih čudnih besed, njegovega čudnega glasu in stiska njegove roke, kar je bilo še najbolj čudno, zakaj roko ji je bil dal samo enkrat v življenju: ko je odhajal v vojno. Spomnila se je, kako je dvakrat kriknila in kako je hotela planiti za njim, ko je izginil za vogalom, a se je bila premislila, ker je vedela, da je šel k Ciki, pa je zato sklenila, da ga bo poklicala, ko se bo vrnil iz hleva. Spomnila se je, kako je dolgo stala na mrzlem pragu, in spomnila se je, kako je naposled celo z jezno bridkostjo rekla: »Še kravi ima več povedati kakor meni!« Spomnila se je, kako je potem le prišel izza vogala in kako je hitro zabil ob živi meji, ne da bi se ozrl, in spomnila se je, kako ga ni mogla poklicati, čeprav so jo kriki kar rezali v prsih; tista nerazumljiva velika sila jo je tiščala za grlo in slišala je njen ukazujoči glas, ki ji sicer ni govoril z besedami, a če bi ji bil govoril z besedami, bi se bile glasile: »Pusti ga! Pusti ga, ker mora na svojo pot!« Spomnila se je, kako se je nerada vdala tistemu ukazu, ker ukazov ni bila vajena, in spomnila se je, kako je njegova plečata postava gazila sneg, kako se je manjšala, kako se je začela pogrezati za beli obronek in kako se je naposled pogreznila; samo glava s kučmo je kakor črna krogla še precej časa nihala na robu beline, nato pa je tudi ta nenadoma izginila, kakor bi bila zdrknila v prepad. Spomnila se je, kako je v tistem trenutku rekla: »Zdaj se je obrnil proti Skopičniku!«, in spomnila se je, kako jo je ostro zbolelo v prsih, kakor bi bila tista črna krogla z nevidno vrojo privezana k njenemu srcu in jo zdaj, ko je padla v prepad, vleče za sabo. Spomnila se je, kako se je zamajala in kako se je zgrabila za podboj, da ne bi zdrsnila s praga, in spomnila se je, kako je tedaj začutila kamen v drobu. Spomnila se je, kako se je z muko vrnila v kuhinjo in kako je brez sleherne misli poiskala Jernejevo arniko in njegovo trikrat žgano žganje ter si pripravila njegovo grenko pijačo, česar ni bila storila še nikoli. Spomnila se je, kako jo je zapeklo v želodcu in kako ni utegnila misliti na to, ker se ji je zazdelo, da je nekdo stopil v hišo; odprla je vrata v vežo, a tam je bila sama samota, zato se je vrnila v kuhinjo in si še enkrat pripravila grenko pijačo. Spomnila se je, kako je potem še dvakrat pogledala v vežo, nato pa nepremično obstala pri ognjišču, čeprav se ji je še zmeraj zdelo, da je nekdo stopil v hišo.

Takrat je bil stopil v hišo nevidni in neslišni gost: okameneli hudi čas. In ta nevidni gost je tudi zdaj stal za njenim hrbtom.

— Dolgo jih ni! — je pomislila Temnikarica, ki je nepremično strmela na rob beline. A komaj je to pomislila, se je že zamajala in se zgrabila za podboj, da ne bi zdrsnila s praga: izza belega obronka so se prikazale mrzle čelade, ki so se v soncu mrzlo zabliskale kakor kačje oči.

— Tukaj so! — si je rekla. In tedaj je njeno srce okamenelo. Toda ni okamenelo v mrtev kamen, ker ni okamenelo od strahu. Okamenelo je od občutka najhujše krivice, zato je okamenelo v živ kamen, v kremen, ki skriva ogenj v svojih žilah in žilicah. V Temnikarici je bilo vse pripravljeno za spopad in konec, čeprav se tega ni zavedala. In človek je resnično velik samo takrat, kadar se ne zaveda svoje veličine.

Kača je rasla in se bližala. Na robu beline so se v vsej velikosti prikazali štirje nemški vojaki v čeladah. In nato se je nad čeladami zazibala zelo drobna glava v domobranski čepici.

— Prekleta strešnica, — je ugotovila Temnikarica. — Ta Zaplatarjev nesrečnik je že spet z njimi!

Vojaki v čeladah so se odtrgali od kače in z naperjenimi puškami počasi gazili proti hiši. Prekleta strešnica se je prihuljeno plazil za njimi. Obstali so na vogalu hleva.

— Ali ste sami? — je zakričal Prekleta strešnica.

Temnikarica ni odgovorila.

Stopili so naprej in obstali dva koraka od praga.

— Dober dan, mati! — je rekel Prekleta strešnica. Njegov glas ni bil trden, njegov pogled še manj.

— Zaplatarjev, ti si še upaš reči mati? — ga je prav počasi vprašala Temnikarica. — Čudno, da ti jezik ne okameni pri tej besedi!

Prekleta strešnica se je zamajal, kakor bi bil prejel zaušnico, in jezik mu je za hip res okamenel. Glasno je požrl slino in mračno zategnil:

— Kako pa danes govorite?

— Tako kakor bi bila morala že zdavnaj! — je mirno odgovorila Temnikarica in se nad njegovo glavo spet zamaknila proti obronku.

— Ali ste ob pamet?

— Zdaj sem jo šele našla!

— Ali je niste našli prezgodaj? — je strupeno vprašal Prekleta strešnica, da bi se opomogel.

— Sirota, ti je še takrat ne boš, ko bo prepozno!

— Molčite, prekleta strešnica! — se je živčno zadrhl.

— Kaj se pa dereš, sirota! — ga je zviška pogledala Temnikarica.

— Saj sam dobro veš, da je ne moreš več najti!

— Tiho! — je zahreščal. — In povejte, če ste sami!

Temnikarica ni odgovorila, ker se je spet zamaknila nad njegovo glavo.

— Odgovorite, prekleta strešnica.

— Ne, nismo več sami, — je mirno odgovorila, ne da bi trenila z očmi.

— Kaj? — je trznil Prekleta strešnica.

— Tam stoji tvoja nemška smrt! — je rekla prav tako mirno in z roko pokazala nad njegovo glavo.

Prekleta strešnica se je ozrl. Dobrih deset korakov od hiše je sredi snežene beline nepremično stal nemški poročnik. Bil je zelo dolg in suh. Čelada mu je zakrivala skoraj polovico drobnega, bledega obraza. Videla se je samo koščena brada, ravna črta ozkih ustnic in velika črna očala, ki so zijala izpod čelade kakor očesni votlini iz lobanje.

— Ali si ne upa naprej? — je vprašala Temnikarica.

— Saplater! — se je prav tedaj pločevinasto oglasila nemška smrt.

— Javolheršturmfire! — je zagrgral Prekleta strešnica in se zdrznil.

— Zakaj se pa ti tresesh? — ga je vprašala Temnikarica.

— Molčite! — se je živčno zadr! vanjo. — Povejte, če ste sami!

— Saj sem ti že povedala, da nismo sami.

— Kaj?

— Nikar se tako ne tresi! Pravim ti, da zdaj nismo več sami, ker se je vrnil Jernej. Ali se ga mar tudi bojiš?

— Saplater! — se je spet oglasila nemška smrt.

— Javolheršturmfire! — se je sunkovito obrnil Prekleta strešnica in nato hreščече javil: — Niks banditen, her šturmfire!

Nemška smrt je z odsekano kretnjo vzdignila dolgo roko. Nizek in okrogel laški fašistični častnik, ki je stal nekaj korakov višje, je takoj zažvižgal na piščalko. Kača se je premaknila in hkrati so izza vseh vogalov pogledale različne puške in glave z različnimi pokrivali. Zdaj je Temnikarica videla, da je bila res zbrana vsa sodrga: Nemci, Lah, bradati četniki in nekaj domačih izgublencev.

— Psov ima pa kar veliko! — je rekla.

— Kdo? Kakšnih psov? — je trznil Prekleta strešnica in se ozrl okrog sebe.

— Tvoja nemška smrt ima veliko psov, — je mirno rekla Temnikarica. — In vseh vrst vas je.

— Molčite, prekleta strešnica!

— Saj bom. Samo to mi še povej, kdo so tiste razcapane sirote z rumeno kožo in poševnimi očmi.

— Mongoli. Iz vaše Rusije! — je strupeno rekel Prekleta strešnica.

— Aha! — je prikimala. — Ruski nesrečniki tvoje sorte.

— *Mati, vi boste slabo končali!* — je zagolčal *Prekleta strešnica* in se obrnil.

— *Ti, Zaplatarjev, da mi ne rečeš več mati!* — je ostro odbila *Temnikarica*. — In da te zdaj vprašam: Ali si že pomislil, kako boš ti končal? — A ni čakala odgovora. Zagledala je okrvavljeno sekiro, ki jo je tiščal pod pazduho. Pokazala je vanjo s prstom in vprašala:

— *Ali so te povišali v rablja?*

— *Molčite!* — je revsnil. — *Sekira je vaša!*

— *Naša?* — je vztrepetala *Temnikarica* in široko odprla oči. Spoznala jo je. In fisti hip ji je bilo jasno, kakšna je bila *Jernejeva pot*. — *Ali je bil v Robeh?* — je jeknila.

— *Bil!* In zdaj veste, kdo je rabelj! — je mračno rekel *Prekleta strešnica*, se obrnil in zasekal sekiro v tnaló.

— *Vem!* — je počasi prikimala. — *O, vem! Vsak volk reče pastirju rabelj, če se ta brani s sekiro.*

— *Kakšen volk?* — je zamrmral *Prekleta strešnica*.

— *Krščen. Lužnikovega zdaj ne vidim. Ali ga nemara ne bom več?*

— *Ne!*

— *Ali ga je spravil s poti?*

— *Vseh pet je potolkel!* — je mračno rekel *Prekleta strešnica*.

— *In sam?*

— *Sam!*

— *O Jernej!* — je vzkliknila, sklenila roke in se obrnila proti obronku.

Štirje kratkonogi, razcapani Mongoli so se prizibali z nosilom do praga in ga tam spustili v sneg. Temnikar je bil tudi čez glavo pokrit s svojim starim avstrijskim vojaškim plaščem.

— *O Jernej! ...* — je tiho poklicala *Temnikarica*. A ni zatulila, ni začela zvijati rok in ni se vrgla k njemu, čeprav bi bila to rada storila kakor še nikoli v živoljenju. Čutila je, da ni čas za to, čutila je, da bi uživali v njeni slabosti, a tega užitka jim ni hotela privoščiti, in naposled je čutila, da *Jerneju* to zdaj ne bi bilo prav. In hotela je biti takšna, kakršen je bil on. Zato se je zravnila, pokazala z roko v hišo in rekla z glasom, ki je bil skoraj ukazujoč:

— *Nesite ga v izbo!*

Mongoli, ki so razumeli njeno kretnjo, so se kakor vdani psi vprašujoče ozrli v okroglega laškega častnika, ki je stal zraven njih, ta pa se je nekoliko manj odano, a prav tako vprašujoče ozrl v nemško smrt, ki je zdaj vzravnano stala pri tnaló in držala orokavičeno roko na toporišču sekire.

— *Saplater!*

— Javolheršturmfirer!

Nemška smrt je z roko zamahnila proti večnim vratom.

Prekleta strešnica je stopil v vežo, široko odprl vrata v izbo in potem obstal pri stopnicah. Za njim je skočil vojak v čeladi in s puško odpahnil Temnikarico s praga, da je kakor peresce odletela k stopnišču in se zrušila. Prekleta strešnica se je sklonil, da bi ji pomagal na noge, toda Temnikarica ga je krcnila po roki, se sama pobrala in se naslonila na steno. Mongoli so vzdignili Temnikarja in ga odnesli v hišo.

Nato je v spremstvu laškega pribočnika slovesno vstopila nemška smrt. Vstopila je globoko upognjena, s čelado naprej, sredi izbe pa se je zravnala in se nezaupljivo ozrla okrog sebe. Nenadoma pa je trznila, ker je v okno treščila kokoš in zavriščala. Nato se je z dvorišča oglasilo vseplošno vriščanje kokoši, ki so zaslepljene od snežne beline prhutale sem in tja, da bi si rešile življenje.

Nemška smrt je zaničljivo pihnila skozi nos, v mrzlem nasmehu pokazala zlate zobe in se počasi obrnila k svojemu laškemu pribočniku.

— La decapitazione delle galline! — je rekel pribočnik in razširil kratke roke.

— La decapitazione delle galline, — je trdo ponovila nemška smrt, prikimala in sedla k mizi. S komolcem je odpahnila Temnikarjevo leseno žlico, ki je z votlim ropotom padla na tla. Počasi si je snela čelado; prikazala se je okrogla in popolnoma gola lobanja. Prav tako počasi si je snela črna očala in iz globokih vdrtin so se mrzlo zablistale drobne zelene oči. Segla je v žep po robec in si obrisala pegasto čelo in valovito lobanjo. Iz levega stranskega žepa je potegnila zlatoobrobljena očala, jih skrbno obrisala z belo rutico in si jih posadila na nos. Nato je položila na mizo zlato cigaretnico, si prižgala cigareto, puhnila dim skozi nosne votline in se ozrla po izbi. Njen pogled je bil mrzel in pronicljiv. Obstal je na stari stenski uri.

— Saplater!

— Javolheršturmfirer!

Nemška smrt je s prstom pokazala proti peči.

Prekleta strešnica je stopil v izbo in se zbegano oziral zdaj k peči, zdaj k mizi.

— Die Uhr! — je nestrpnost rekla nemška smrt in z roko nakazala, naj požene nihalo.

— Javolheršturmfirer! — je zagrgral Prekleta strešnica in pognal uro.

Ura je zatiktakala nenavadno glasno, odločno in živo.

— Saj res! — se je v Temnikarici prav tako glasno oglasilo srce. — Le zakaj sem bila ustavila uro? Saj ni mrtev! Ne, Jernej ni mrtev! — si

je rekla in se nepremično zamaknila v izbo. Jernej je ležal na tleh in je bil videti še večji, kakor je bil v resnici. Ležal je vznak, pokrit s svojo staro avstrijsko vojaško suknjo, toda Temnikarica je globoko v sebi čutila, da je prav zaradi tega, ker tako leži, visoko nad vsemi, velik in zmagovit. Mrtev je, a vendar je zdaj tako močan, da ga nobena sila ne more več premagati. — O Jernej! — je zašepetala. In tedaj je v svoji podzavesti začutila, da je tudi sama že nepremagljiva. To je bil čuden, zelo čuden, tako nepojmljiv občutek, da ji je začelo srce še burneje utripati. Ozrla se je okrog sebe in vsi so se ji zazdeli strahopetni, šibki, bedni, zapisani smrti, ona pa ni več niti pomislila nanjo. Premerila je nemško smrt, ki je zdaj stala pri steni, držala zlatoobrobljena očala v prekrizanih rokah na hrbtu ter si prav od blizu ogledovala starinske podobe, slikane na steklo — in bila je strahopetna, šibka, bedna, zapisana smrti. Premerila je kratkega in zavaljenega Laha, ki je stal pri mizi ter si iz uslužnosti tudi ogledoval podobe — in bil je bolj strahopeten, bolj šibak, bolj beden, bolj zapisan smrti. Premerila je naposled Prekleta strešnico, ki je stal zraven nje — in ta je bil še najbolj strahopeten, najbolj šibak, najbolj beden, tako zapisan smrti, da se ji je zasmilil.

— Sirota . . . — je rekla polglasno.

Prekleta strešnica je trznil in jo začudeno pogledal.

— Smiliš se mi, ker si res sirota, — je tiho rekla Temnikarica z nekim čudno globokim glasom, da je Prekleta strešnica kar vztrepetal.

— Molčite! — je pridušeno siknil.

— Smiliš se mi, ker si šel tej nemški smrti za hlapca.

— Molčite, prekleta strešnica! — je zasikal z obupom in sovraštvom.

— Saplater!

— Javolheršturmfirer? — je tako čudno zagolčal Prekleta strešnica, da se je nemška smrt ozrla in ga premerila.

— Javolheršturmfirer? — je ponovil Prekleta strešnica.

Nemška smrt mu je pomigala s kazalcem ter se nato spet obrnila in se zamaknila v podobo, ki je prikazovala obglavljenje svetega Pavla.

— Interessante! Molto interessante! — je uslužno prikimal pribočnik. — Un bel lavoro!

— Un bel lavoro! — se je zarežala nemška smrt in spet pokazala svoje zlate zobe. — San Paolo decapitato dai romani!

— Eh . . . — je laški pribočnik vdano razširil roke in zlezal med ramena.

— Un grande popolo i romani, — je rekla nemška smrt.

— Un grande popolo! — je zažarel pribočnik in spet zrasel.

— Adesso i romani sono piccoli, — je rekla nemška smrt, se zravnila in zviška premerila svojega pribočnika. — E sono cristiani. Non tagliano più le teste ai santi, tagliano le teste alle galline.

Laški pribočnik se je pomračil in spet zlezal med ramena.

— Saplater! — je rekla nemška smrt in s prstom pokazala v Obglavljenje svetega Pavla. Podoba je bila v svoji preprostosti res živa, strašna.

— Javolheršturmfire! — je rekel Prekleta strešnica, previdno snel podobo in jo še bolj previdno položil na mizo, ker je dobro vedel, da bi bil ob glavo tudi on, če bi jo razbil. Videl je bil že smrt, ker mu je nosač po nesreči strl tri take podobe.

Nemška smrt si je izbrala še dve podobi, potem pa si je spet nataknila zlata očala, sedla k mizi, si prižgala drugo cigareto, z dolgočaseno pogledala v vežo in s prstom pokazala v Temnikarico.

— Stopite noter! — se je Prekleta strešnica obrnil k njej.

Temnikarica se je prehitro odtrgala od stene, zato se je hudo zamajala. Toda ko je Prekleta strešnica priskočil, da bi jo podprl, ga je odbila s pogledom in z roko, zbrala svoje moči in sama stopila v izbo. A ni obstala pri vratih. Trdno in naglo je stopila naprej.

— Saplater! — je siknila nemška smrt.

— Javolheršturmfire! — je zagrgal Prekleta strešnica in prijel Temnikarico za rame.

— Zakaj pa vpije? — je rekla. — Saj bom samo Jerneja pogledala.

Otresla se je njegove roke, se spustila na tla in počasi potegnila suknjo z Jerneja. Po vsem telesu so bile lise zmrznjene krvi, ki se je že začejala tajati in se je svetlikala kakor rosne temnordeče rože. Njegov obraz pa je bil čist, lep in miren. Na ustnicah je bil nasmeh, tisti njegov čudni nasmeh, ki jo je dražil vse življenje, ker ga ni razumela. Zdaj ga je razumela. Včasih je bil to nasmeh njegovih sanjskih zmag, zdaj pa je bil nasmeh resnične zmage, ker ni bil samo skrivnost in zasanjan, temveč je bil pomešan z mirnim ponosom in zadoščanjem.

— Saplater!

— Javolheršturmfire!

Temnikarica je sama ostala in se ritensko umaknila k uri, ne da bi odtrgala pogled od Jerneja.

— E gli altri? — se je oglasil laški pribočnik in se zmagovito ozrl v nemško smrt.

— Saplater?

— Javolheršturmfire! — je trznil Prekleta strešnica in se obrnil k Temnikarici. — Kje pa je Tone? In Justina? Ali sta doma?

— Pustite ju pri miru! Mene pokončajte! — je rekla odločno, a vendar s prošnjo v glasu.

— Saplater?

— Javolheršturmфирer! — je trznil Prekleta strešnica in začel tolmačiti, toda nemška smrt ga ni dolgo poslušala, temveč je z roko dala znamenje vojakom, ki so stali v veži.

In zagrmeli so okovani čevlji, zaškripale so stopnice, zatreskala vrata, zamajal se je strop v izbi.

Nato se je zasilal kratek, a skoraj nečloveški krik.

— Tone! ... — je v srcu jeknila Temnikarica.

A najprej so prignali Justino in jo pahnili v izbo. Mati jo je potegnila k sebi.

— Nič hudega ne bo! ... — ji je prigovarjala in ji stiskala roko. — Samo tiho bodi! ... Nič hudega ne bo! ...

Justina jo je pogledala z vdanimi očmi, še polnimi pravega, otroškega zaupanja.

Nato sta dva vojaka privlekla Toneta. Skušala sta ga postaviti na noge, toda noge so se vlekli za njim kakor mrtve. Vojaka sta ga neusmiljeno suvala in ga divje stresala.

Nemška smrt je zaničljivo zamahnila z roko. Vojaka sta spustila in Tone se je zrušil na tla. Stresal se je kakor v krčih in pritajeno golčal.

— Tone! — se je Temnikarica spustila k njemu. — Tone! ... Nič hudega ne bo! ... Samo tiho bodi! ... Nič hudega ne bo! ...

Tone se je nenadoma sunkovito prevrgel, se krčevito zdil, še enkrat vzdrgetal in zastokal, nato pa je utihnil in obmiroval.

— Šel je ... — je v srcu vzdihnila mati. Potegnila mu je z dlanjo po mrzlem, mokrem čelu in mu zaprla oči. In pri tem je hkrati mislila: kako je tako najbolje, kako hudo bi bilo Jerneju, če bi ga videl, a mu je bila ta muka prihranjena, kako hudo je njej, a je dovolj močna, da to muko lahko prenese.

— Morto? — se je oglasil laški pribočnik.

— Saplater?

— Javolheršturmфирer! — je zagrgral Prekleta strešnica in prijel Temnikarico za rame.

— Ni ga več, hvala bogu! — je vzdihnila, ga še enkrat pobožala po laseh in vstala.

— Tot! — je oznanil Prekleta strešnica.

Nemška smrt je spet zaničljivo zamahnila z roko in puhnila dim skozi nosne votline. Nato je pogledala v vežo, kjer se je nestrpnost prestopala skoraj vsa sodrga in napeto čakala znamenja za rop in požig.

Nemška smrt se je zarežala, pokazala zlate zobe in skoraj slovesno prikimala.

In spet so zagrmeli okovani čevlji in zaškripale stopnice; treskala so vrata, majali so se stropi, odpirale so se skrinje in omare.

Trije kratkonogi Mongoli pa se niso zmenili za rop. Zabliskali so z belimi zobmi kakor z noži in zgrabili Justino. Zaslíšal se je krik. Temnikarica se je obrnila in stegnila roke, toda videla je samo še bele noge, ki so se vplekle po veži. Pognala se je za njimi, a nemški vojak jo je s kopitom odpahnil, da je odletela nazaj k peči in se tam zrušila na tla.

— Halt! — je zakričal Prekleta strešnica in skočil za Justino.

— Saplater! — se je ostro in karajoče oglasila nemška smrt.

— Javolheršturmfire! — je zagolčal Prekleta strešnica in se vrnil v izbo.

Temnikarica se je počasi pobrala, nepremično obstala zraven ure in se nepremično zastrmela v Jernejev obraz.

— O Jernej! — mu je govorila v mislih. — Ti vsega tega ne vidiš! Tebi je to prihranjeno! ... O saj vem, da je bilo prav, kar si storil. In tudi dobro vem, da jaz ne bi mogla opraviti tistega, kar si ti opravil v Robeh! Vem pa tudi, da bi ti tega ne mogel prenesti, kar jaz zdaj prenašam! ...

Ura je tiktakala glasno in gluho, ker je zraven nje spet stal okameneli hudi čas ...

Nemška smrt si je še enkrat z užitkom ogledala izbrane podobe in jih nato počasi spravila v usnjeno torbo. Potem si je poveznila globoko čelado na lobanjo in si nataknila črna očala.

— Saplater! — je poklicala in pomigala s kazalcem.

— Javolheršturmfire? — je zagrgral Prekleta strešnica in pristopil.

Smrt mu je pokazala Temnikarjev samokres, ki je ležal na mizi, nato pa je s prstom ustrelila proti Temnikarici, ki je še zmeraj nepremično stala zraven ure.

Prekleta strešnica je vzdrgetal in se z grozo ozrl v Temnikarico.

— Saplater? — se je začudila nemška smrt.

— A-a-aber ... — je vzdrgetal Prekleta strešnica.

— Saplater? — se je še bolj začudila smrt.

— A-a-aber ... — je še bolj vzdrgetal Prekleta strešnica, a je kljub temu pobral samokres in se obrnil proti peči.

— Avanti! Coraggio! — se je oglasil laški pribočnik.

— Zaplatarjev, kar daj! Jaz sem pripravljena! — je glasno rekla Temnikarica, se zravnala in zaprla oči.

— *Was?* — je siknila nemška smrt in se ozrla v *Temnikarico*. Nato je s členkom koščenega kazalca potrkala *Prekleta strešnico* po čelu in se zarežala: — *Trottel! Nicht die Alte! Die Uhr!*

— *Die Uuuuhr...* — se je prav bedasto zarežal tudi *Prekleta strešnica* in se globoko oddahnil. Obrisal si je znojne kaplje, pomeril s tresočo se roko in sprožil.

Počilo je in zažvenketalo, nato pa je ura začela biti in je bila brez prestanka.

— *Saplater?* — se je skoraj zgrozila nemška smrt in zaničljivo zmajala s čelado.

Prekleta strešnica se je zdrznil in hitro sprožil še dvakrat. Stara ura se je razletela in njeni mrtvi udi so se sesuli na tla. Samo vitka jeklena vzmet je zabrnela po zraku kakor drobna ptica; priletela je na sredo izbe in še nekajkrat odskočila, prav kakor živa ptičica, nato pa je odskakljala k *Temnikarjevi* glavi in tam še dolgo trepetala in zvenela, kakor bi bila duša tega doma in ne bi mogla izdihniti.

— *Uro je uničil!* — si je rekla *Temnikarica*, ki je stala nepremično in še zmeraj mižala. — *Le kako, da me ta nesrečnik ne more zadeti?* — je pomislila. Čakala je in še čakala, a ker ni bilo tretjega strela, je naposled odprla oči.

Prekleta strešnica je strmel predse in si s komolcem brisal znojno čelo. Nemška smrt si je počasi natikala rokavice in se mu režala z zlatimi zobmi.

— *Kaj pa je to?* — si je rekla *Temnikarica*. — *Ali še ne bo konca?*

Nemška smrt je vstala, potrepljala *Prekleta strešnico* po rami, nato pa se je široko razkoračila čez mrtvega *Toneta* in šla iz izbe. Laški pribočnik se je hitro odkotalil za njo.

Nastal je trenutek popolnoma prazne tišine.

— *Kako, da me nisi zadel?* — se je mirno oglasila *Temnikarica*.

— *Molčite!* — je vztrepetal *Prekleta strešnica*. — *Saj nisem streljal v vas, streljal sem v uro.*

— *Zakaj pa v uro?* — se je začudila. — *Kaj pa je sirota kriva?*

— *Nič ni kriva!* — je zahreščal. — *Takšna je njegova navada.*

— *Norec!...*

— *Norec!* — je pridušeno zahropel. — *A to je njegov znak, da je treba vse pokončati in vse —*

— *Saj to sem že prej vedela!* — ga je prekinila. — *In zakaj me nisi pokončal?*

— *Ja-ja-jaz?...* — je vztrepetal, a pogledal je ni.

— *Zakaj se pa tako tresesh? Saj ne bi z mano začel.*

— *Molčite!* — je živčno poskočil.

— Bolje bi bilo, če bi z mano končal!

— Molčite, prekleta strešnica! — je skoraj zakričal in se zamajal. Z dvorišča se je oglasil rezek žvižg.

Po hiši je spet zahrumelo in zatopotalo; vsa sodrga se je s plenom valila skozi vežo.

— Pojdite! — je zahropel Prekleta strešnica in zgrabil Temnikarico za roko. — Zažgali bodo!

— Pusti me, nesrečnik! — je strogo rekla in se mu sunkovito iztrgala. Skočila je k Jerneju in pokleknila k njemu. Položila mu je svojo raskavo, a skoraj prozorno starčevsko dlan na čelo in na lica, nato pa ga je spet počasi pregnila z njegovo staro avstrijsko vojaško suktnjo, in pregnila ga je tudi čez obraz. Potem je pokleknila k Tonetu in ga pobožala po laseh, skočila za vrata po brisačo, zaplahutala z njo in mu počasi pokrila glavo.

— Saplater! — se je oglasilo z dvorišča.

Prekleta strešnica se je zdrznil, zgrabil Temnikarico in jo s silo odblekel iz izbe.

Nemška smrt, ki je spet zraavnano stala pri velikem črnem tnalu in držala orokavičeno roko na toporišču sekire, je čez ramo pokazala k ograjenemu vrtičku.

— Javolheršturmфирer! — je zagrgral Prekleta strašnica in odblekel Temnikarico nabkreber.

— Pusti me! — je rekla in se mu spet iztrgala. Sama je prigazila do vrtička. Obstala je pri golem šipkovem grmu, ki se je nagibal čez počrnelo in preperelo ograjo. Popravila si je ruto, nato pa se je zdrznila in se z iskajočim pogledom ozrla po dvorišču.

— Justina! ... Kje je Justina? ... Živa bo zgorela! ...

Prekleta strešnica se je zamajal in se prestopil.

— Ne, ne! — ga je hitro ustavila z besedo in s kretnjo, ker jo je tisti hip prešinila druga misel. — Nemara je že mrtoa! — je vzdihnila z nekakšnim olajšanjem v glasu. — A tudi če še ni mrtoa, je boljše, da ostane v hiši. Saj je že dovolj prestala!

— Ja-ja-jaz nisem kriv! — je vztrepetal Prekleta strešnica.

— Molči, nesrečnik! Molči! — je rekla s tihim, a predirnim glasom.

V vratih so se prikazali razcapani Mongoli. Stopili so na dvorišče in obstali kakor vdani psi, ki ponižno čakajo na nov ukaz.

Nemška smrt je vzdignila roko, da bi jih pobrisala izpred sebe, a v tistem trenutku je laški pribočnik poskočil, z razširjenimi rokami pokazal vanje in vzkliknil:

— E la figlia? E la figlia, la maledetta puttana?

Nemška smrt je nabeličano spustila roko in zmignila z rameni, pribočnik pa se je obrnil k Mongolom ter jim z zgovornimi južnjaškimi kretnjami dopovedal, kaj bi rad. Mongoli so pokazali bele zobe, se priklonili in se vrnili v hišo.

Temnikarica se je zastrmela v vežna vrata. Kmalu je zagledala, kako oblečejo iz teme golo belo telo, ki se krčevito zvija in sili k tlom.

— Justina! — je poklicala. — Justina! Nič hudega ne bo! ... — Razširila je roke in se spustila proti hiši.

— Saplater! — se je rezko oglasila nemška smrt.

Prekleta strešnica se je pognal za Temnikarico in jo zgrabil za roko.

— Pusti me! — je ukazala in se mu tako sunkovito iztrgala, da je omahnila v sneg. Obležala je nepremično in se zastrmela v vežna vrata. Videla je, kako se je belo telo vrglo na tla, in videla je, kako so ga Mongoli pobrali in prilekli na prag. Tedaj pa Temnikarica ni več zdržala. — Pokončajte jo! — je zakričala. — Zverine! Pokončajte jo! ...

In nemška smrt je kakor na njen ukaz bliskovito stegnila roko. Počil je strel. Mongoli so odskočili kakor divje živali, belo telo pa se je zrušilo in obležalo na pragu tako belo, tako zvito in tako nepremično, kakor ne bi bilo nikdar živo bitje.

— Ja-ja-jaz ... — je zajeceljal Prekleta strešnica, ki se je sklanjal k Temnikarici, da bi jo pobral.

— Molči, nesrečnik! In ne dotikaj se me! — je rekla pridušeno, a tako ukazujoče, da je vztrepetal in odskočil.

Počasi je vstala in si otepla sneg z obleke. Čutila je, da je zdaj padlo z nje zadnje breme. Bila je lahka, lahka in sama. In ker je bila sama, je bila še močnejša, res nepremagljiva ...

— O Jernej! — je vzdihnila v mislih. — Ti vsega tega nisi videl! A če bi bil videl, ne bi prenesel. Ne, ne bi prenesel! — Globoko v sebi je začutila, da se moško in žensko junaštvo razlikujeta, kakor se razlikujeta moška in ženska naloga na tem svetu. Moški je junak v boju, ženska v trpljenju, a trpljenje je večkrat hujše od vsakega boja. In bila je zadovoljna, da Jerneja ni več.

Vrnila se je k ortičku in se spet naslonila na ograjo pri golem šipkovem grmu. Popravila si je ruto in z nekim nepojmljivim zadovoljstvom pomislila, kako se pravzaprav vsa ta strahota godi v pravem redu: najprej je šel Jernej, potem Tone, potem Justina, ona pa je zadnja na vrsti, kakor vsaka prava mati, ki zmeraj zadnja leže k počitku ... Vzdihnila je in se ozrla kvišku. Nad njo je bila razpeta mrzla in neizprosna sinjina brez oblaka ...

— Ja-ja-jaz nisem kriv! — je kar nenadoma zagolčal Prekleta strešnica.

— Molči, sirota, molči! — je rekla Temnikarica, ne da bi ga pogledala. — Če ne bi bil kriv, ne bi zdaj stal zraven mene...

— Do smrti me bo preganjal! — je vztrepetal. — Do smrti...

Skozi večna vrata se je privahal gost dim. Okna so se pobarvala z rdečo svetlobo. Nato so popokala stekla. Ogenj je švignil iz hiše. Plameni so obliznili zid ter se kakor lačni jeziki zaganjali višje in višje proti strehi.

— Kako počasi gori! — je pomislila Temnikarica.

In dolgo, še dolgo so plameni sikali skozi okna in skozi opaž, dolgo so objemali slamnato streho od vseh strani ter jo bičali, trgali, grizli...

V hlevu so zamukale krave. Nekdo jim je odprl. Tri so se pognale proti polju, Cika pa je priletela na vogal hiše. Ko je zagledala toliko neznanih ljudi, je za hip obstala, nato je zamukala in se zakadila po dvorišču. Zaslišali so se kriki in smeh, nato je zadrdrala brzostrelka. Cika se je pognala po pobočju proti vrtičku, a se je kmalu zrušila in rdeča kri je v močnih curkih brizgnila po belem snegu.

— O Jernej, tudi tega nisi videl! — je rekla Temnikarica.

In potem je zastokalo v slemenu, zastokalo je, kakor bi človek umiral v hudih krčih.

— Jernej! — je vzdihnila Temnikarica. — Tone! Justina!...

Streha se je sesedla. Plameni so švignili kvišku, kakor bi izbruhnili ognjenik. Milijone isker je buhnilo v širino in višino, kakor bi vzrojilo milijone ognjenih čebel. Zarojile so po zraku, tam ugašale, ugasnile, padale na tla in se kakor črni črvi zajedale v belo kožo snega.

Nemška smrt, ki se je bila umaknila k skali v pobočju, se je z laškim pribočnikom počasi spuščala na dvorišče. Obstala je pri črnem tnalu in se ozrla okrog sebe. Pribočnik je zažvižgal. Sodrga se je začela zbirati. Tudi Prekleta strešnica se je premaknil.

— Kaj bo pa z mano? — je vprašala Temnikarica.

— Molčite! — je pridušeno zasikal. — Nemara so pozabili na vas.

— A zakaj naj bi pozabili name? — je vzkliknila in sklenila roke.

— Molčite, prekleta strešnica! — je siknil in se pognal od vrtička.

— Zaplatarjev! — je poklicala.

Pribočnik je slišal njen glas in je poskočil:

— E la vecchia? E la vecchia?

— Schuss! — je naveličano zamahnila nemška smrt.

Trije vojaki v čeladah so se takoj postavili v vrsto in naperili puške. Tedaj pa se je nemška smrt ozrla in zagledala Preketo strešnico, ki se je naglo spuščal proti dvorišču. Zlobna misel se ji je prikazala na ozkih ustnicah.

— Saplater!

— *Javolheršturmfirer!* — je trznil *Prekleta strešnica* in obstal sredi obronka.

— *Schuss!* — je mrzlo ukazala nemška smrt in mu z dolgo roko pokazala, naj ustrelj *Temnikarico*.

Prekleta strešnica je vzdrgetal.

Temnikarica se je zravnila in zaprla oči.

— *Schuss!* — je ponovila nemška smrt in pokazala svoje zlate zobe.
— *Vorher die Uhr, jetzt die Alte!* ...

— *A-a-aber...* — je zajecjljal *Prekleta strešnica* in se zamajal.

— *Sa-pla-ter!* ...

— *A-a-aber...* — je zagolčal in začel snemati brzostrelko.

Tedaj pa je spet poskočil pribočnik:

— *Fucilare? Ma no! Oggi è santo Stefano. Dovrebbe essere lapidata!*

— *Was?*

— *Lapidare! Lapidare!* — je ponavljal laški pribočnik, pograbil kepo umazanega snega in s kretnjo pokazal, da bi bilo treba *Temnikarico* kamenjati.

— *Lapidare?* — se je zviška namršila nemška smrt. — *Justitia romana!* — je zaničljivo zamahnila. Nato je težko položila orokavičeno roko na toporišče sekire in trdo odsekala: — *Justitia germanica: decapitare!*

— *Decapitare?* — se je zgrozil laški pribočnik. — *Ma questo è orribile! E orribile!*

— *De-ca-pi-ta-re!* — je jekleno ponovila nemška smrt in se obrnila.
— *Saplater!* — je poklicala in z roko pokazala najprej v *Temnikarico* in nato v črno tvalo.

— *Javolheršturmfirer...* — je zagolčal *Prekleta strešnica*, a premakniti se še ni mogel.

Temnikarica je razumela, kaj jo čaka. Sama se je odtrgala od ograje ter se počasi, a s trdnimi koraki spustila po obronku. Ko je prišla do *Preklete strešnice*, mu je mirno rekla:

— *Zaplatarjev, nikaar se tako ne tresi! Pojdiva! Nič hudega ne bo...*

— *Matil...* — je zagolčal, a premaknil se ni.

— *Pojdiva! Nič hudega ne bo!* ... je ponovila in ga potegnila za rokaav.

Vztrepetal je, nato pa je vdano stopil za njo.

Vsa sodrga je potišala in se začela zbirati v krogu.

Temnikarica je prišla do tvala in obstala.

Nemška smrt je s kazalcem poklicala k sebi čokatega *Mongola* ter mu s kretnjami dopovedala, da bo treba *Temnikarici* odsekati glavo. Začuden *Mongol* je zabliskal z očmi in prikimal. V popolni tišini je

izdrli sekiro in z roko pobrisal s tnala od saj počrneli sneg. Nato se je odmaknil za dva koraka, nagnil glavo in s palcem potegnil po ostrini.

Tedaj je Temnikarica vzdignila glavo, se obrnila k Prekleti strešnici in glasno rekla v tišino:

— Slišala sem, da vsakega, ki je obsojen na smrt, vprašajo za zadnjo željo.

— Kaj bi pa radi? — je izgubljen zajecljal Prekleta strešnica.

— Da mi glavo odsekaš ti.

— Mati... — je zagolčal in se zamajal.

— Saj sem ti zdaj res mati, — je rekla. — S tem te bom odrešila.

— Saplater?

— Mati!... — je zagolčal Prekleta strešnica in se zrušil na kolena.

— Saplater! — je začudeno poskočila nemška smrt.

Temnikarica se je zdaj obrnila k njej, s prstom pokazala v Preketo strešnico, ki je trepetal pred njenimi nogami, in si z roko zasekala po tilniku.

Nemška smrt je bila tako presenečena, da je za hip kar obstala. Nato se je čudno zarežala, pokazala zlate zobe in slovesno prikimala.

Temnikarica se je počasi spet obrnila k tnalu.

Nemška smrt se je zravnila in se ritensko odmaknila tri korake. Nato je v tišino udaril njen pločevinasti glas:

— Saplater!

— Mati!... — je zagolčal Prekleta strešnica in stegnil roke proti Temnikarici.

— Sa-pla-ter!...

Prekleta strešnica se je zdrzil in se zrušil na obraz. Priskočil je nemški vojak in ga sunil s škornjem. Prekleta strešnica je samo zastokal. Priskočil je drugi vojak in ga prav tako sunil. Nato sta ga oba zgrabila in ga postavila na noge. Z izbuljenimi očmi se je ozrl v smrt, vztrepetal in skoraj z nečloveškim glasom zastokal:

— A-a-aaaber...

— Saplater! — je zasikala smrt in potegnila samokres.

Mongol je stopil k Prekleti strešnici in mu z obema rokama ponujal sekiro.

— Saplater! — je zagrozila smrt in namerila samokres.

Prekleta strešnica se je zamajal in nagonsko stegnil svoje dolge roke. Ko je začutil težo sekire, je vztrepetal po vsem telesu in spet nečloveško zastokal.

— Ne stokaj, sirota! — je mirno rekla Temnikarica. — Nič hudega ne bo...

— Mati!... — je zagolčal.

Vojaka sta zdaj stopila k Temnikarici, da bi jo spravila na kolena. Odkimala jima je. V popolni tišini si je odvezala ruto in z njo pregrnila tnalno. Nato je pokleknila v počrneli sneg, položila glavo na ruto in zaprla oči.

— Saplater! — je v tišino udaril ukaz.

— Mati, usmilite se me! — je še enkrat zajecal Prekleta strešnica. — Usmilite se me...

— Ne kriči, nesrečnik! — je mirno rekla Temnikarica, ne da bi odprla oči. — Saj sem se te usmilila. Ko mi boš odsekal glavo, boš odrešen tudi ti.

— Mati! ...

— Zaplatarjev, nič hudega ne bo! ... Šel boš in se boš sam pokončal.

— Saplater! — je jekleno zavpila smrt in mu ustrelila mimo glave.

Prekleta strešnica se je zamajal, kakor bi ga bila krogla res zadela. Nato se je njegovo dolgo telo bliskovito zravnilo, kakor bi bil to zadnji vzpon njegovega življenja, in sekira na dolgem toporišču, ki jo je držal v svojih dolgih rokah, je švignila kvišku — in z njo so švignile kvišku vse oči. Sekira je švignila ob počrnelem zidu, švignila je mimo plamenov in dima, švignila je do same neizprosne sinjine brez oblaka. Tam se je z brušeno ostrino jekleno zabliskala v soncu, nato je vztrepetala in začela naglo padati —

(Se nadaljuje)